

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Suomen Kuurosokeat ry ei tue ehdotusta kokonaisuutena, koska siihen liittyy merkittäviä riskejä haavoittuvassa asemassa olevien, kuten kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten henkilöiden palveluille, tuelle ja oikeusturvalle. Ehdotus lisää hyvinvointialueiden joustavuutta, joka kuitenkin säästöpainneissa heikentää palveluiden saatavuutta ja alueellista yhdenvertaisuutta. Valmistelu on ollut puutteellista erityisesti vaikutusten arvioinnin osalta. Esitys heikentää asiakkaiden oikeusturvaa, kun mahdollisuutta saada valituskelppoinen päätös vähennetään. Sosiaalihuollon kehittämisen tulisi perustua asiakaslähtöisyyteen, pitkäjänteisyyteen ja riittäviin resursseihin, ei säästötavoitteisiin.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Suomen Kuurosokeat ry:n mielestä esityksen tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia. Keskeisin tavoite on hyvinvointialueiden järjestämisvastuun keventäminen ja kustannusten vähentäminen. Sääntelyn keventäminen kasvattaa kuitenkin alueellista eriarvoisuutta palvelujen saatavuudessa, sillä hyvinvointialueiden taloudelliset lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Lakisäätteisestä ministä tulee vallitseva käytäntö.

Suomen Kuurosokeat ry kannattaa tavoitetta varhaisen tuen vahvistamisesta ja asiakasprosessien selkeyttämisestä. Niiden toteuttaminen edellyttää lisäresursseja ja tiiviimpää yhteistyötä vammaisia henkilöitä edustavien järjestöjen kanssa.

Esitykseen sisältyvät merkittävät henkilöstövähennykset heikentävät sosiaalityön ja -ohjauksen toteutumista sekä palvelujen vaikuttavuutta. Sosiaalityön aseman heikentäminen palveluna vaarantaa myös asiakkaiden oikeusturvaa. Kirjaamiseen, asiakassuunnitelmiin ja omatyöntekijäkäytäntöihin esitettävät muutokset heikentävät vaikuttavuuden seurantaa, vaikka samalla sen kehittämistä tavoitellaan.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Suomen Kuurosokeat ry kannattaa, että esityksessä samaan pykälään kootaan säännökset siitä, miten erityisen tuen tarpeessa oleva asiakas huomioidaan palveluja järjestettäessä.

Esityksestä puuttuvat erityisen tuen tarpeiden arviointiin kuuluvat keskeiset tekijät, kuten palvelujen hakemisen vaikeudet sekä useat samanaikaiset tuen tarpeet. Toimintarajoitteiden lista on liian suppea, eikä se riittävästi huomioi vammaisuutta, mukaan lukien aistivammat. Kuurosokeus ja kuulonäkövammainen aiheuttavat suuren haasteen tiedonsaantiin, jota palvelujen hakeminen edellyttää. Lisäksi rajausta pelkää sosiaalihuollon palveluihin ei vastaa käytännön tarvetta moniammatilliseen yhteistyöhön, erityisesti terveystalvelujen osalta, joissa sosiaalihuollon rooli asiakkaan tukena on keskeinen.

Kaiken ikäisille erityistä tukea tarvitseville tulee turvata oikeus omatyöntekijään ja säännöllisesti päivitettävään asiakassuunnitelmaan.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Tavoitteet ovat sinänsä perusteltuja, mutta niiden toteutuminen voi käytännössä johtaa alueellisiin eroihin resurssien mukaan, mikä saattaa heikentää yksittäisten asiakkaiden mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa tukea.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen kehittämistä ovat osin kannatettavia ja tavoitteiltaan ymmärrettäviä, mutta niihin liittyy merkittäviä riskejä erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien, palvelujen saatavuuden ja oikeusturvan kannalta. Myönteistä on pyrkimys vahvistaa sosiaalityötä ammatillisena asiantuntijatyönä ja lisätä tarvelähtöisyyttä, sillä vammaisten henkilöiden tilanteissa korostuvat yksilöllinen tarve, pitkäjänteinen tuki, palvelujen yhteensovittaminen ja monialainen yhteistyö.

Ehdotuksiin sisältyy kuitenkin riski, että sosiaalityö ja sosiaaliohjaus muodostuvat väliportaan kaltaiseksi vaiheeksi palveluihin pääsyssä. Koska vammaisten henkilöiden tarpeisiin ei yleensä voida vastata pelkällä ohjauksella, vaarana on, että konkreettisten palvelujen saanti viivästyy. Lisäksi se, ettei sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta tehtäisi valituskelpoisia päätöksiä, heikentää asiakkaiden oikeusturvaa. Ehdotus voi myös lisätä asiakkaiden pallottelua eri toimijoiden välillä ja siirtää vastuuta tuen järjestämisestä epäselvästi eri tahoille, mikä heikentää erityisesti kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten asiakkaiden asemaa.

Kokonaisuutena esitys ei turvaa riittävästi vammaisten henkilöiden oikeuksia, yhdenvertaisuutta ja palvelujen saatavuutta. Erityistä huolta aiheuttaa myös läheisten roolin korostuminen, joka voi lisätä omaisten kuormitusta. Sääntelyä tulisi täsmentää niin, että sosiaalihuollon asiantuntijatyö tukee aidosti palveluihin pääsyä eikä muodostu esteeksi, ja että asiakkaiden oikeusturva sekä palvelujen kokonaisvaltainen koordinointi varmistetaan.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Suomen Kuurosokeat ry vastustaa lapsiperheiden palveluvalikoiman supistamista esitetyllä tavalla, koska se jättäisi hyvinvointialueille liikaa harkintavaltaa ja voisi lisätä alueellista eriarvoisuutta palvelujen saatavuudessa. Väljempi sääntely yhdistettynä säästöpaineesiin uhkaa johtaa palvelujen kaventumiseen ja riittämättömään kehittämiseen. Kasvatus- ja perheneuvonnan tulee säilyä velvoittavana sosiaalipalveluna, eikä pelkkä mahdollisuus sen järjestämiseen riitä. Monialaisuuden vaatimuksen poistaminen heikentää palvelujen yhdenvertaista toteutumista ja on ristiriidassa ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen vahvistamistavoitteen kanssa.

Myönteistä on mahdollisuus taloudellisen tuen maksamiseen erityistä tukea tarvitseville lapsille.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotettu työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki on laaja uudistus, jonka tavoitteena on yhdistää palveluja ja vastata monialaista tukea tarvitsevien tilanteisiin, mutta esitykseen liittyy merkittäviä epäselvyyksiä ja riskejä. Sääntely on paikoin epä johdonmukaista ja liian väljästi muotoiltua, mikä heikentää velvoittavuutta ja voi johtaa palvelujen riittämättömään toteutumiseen sekä alueellisiin eroihin, erityisesti määrärahasidonnaisuuden ja heikentyneen järjestämisvelvollisuuden vuoksi. Yhteistyö työvoimaviranomaisten ja sosiaalihuollon välillä on keskeistä, mutta sen toteutuminen jää epävarmaksi, samoin kuin palvelun suhde työttömyysturvaan ja työssäolovelvoitteeseen, mikä voi heikentää asiakkaiden oikeusturvaa. Kuurosokeille ja kuulonäkövammaisille henkilöille yksilöllinen tuki ja omatyöntekijämalli ovat kannatettavia mutta niiden toimivuus edellyttää riittäviä resursseja ja osaamista.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Vammaisten henkilöiden kohdalla riski sille, että palveluja ei saada oikea-aikaisesti tai että pudotaan palvelujen väliin, on suuri. Kuurosokeus ja kuulonäkövammaisuus ovat pysyviä ja ja eteneviä vammoja, jotka edellyttävät pitkäaikaisia palveluja. Sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö ei välttämättä riitä vastaamaan vammaisten henkilöiden tarpeisiin. On tärkeää myös varmistaa, etteivät sosiaalityö ja sosiaaliohjaus hidasta asiakkaan tarpeiden mukaisiin palveluihin pääsyä.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Ehdotuksessa on hyviä tavoitteita: nopeampi yhteys sosiaalihuoltoon, parempi ja saavutettavampi neuvonta (myös anonyymisti), varhainen tuen tarpeen arviointi sekä ammatillisen osaamisen vahvistaminen. Näin apua voitaisiin saada ajoissa.

Riskinä kuitenkin on, että palvelutarpeen arviointia kevennetään liikaa säästösyistä, jolloin tuen tarpeet arvioidaan liian nopeasti ja osa avuntarpeesta jää tunnistamatta. Monien asiakkaiden, erityisesti vammaisten henkilöiden tilanteet ovat monimutkaisia ja vaativat erityisosaamista.

Sääntelyllä on varmistettava, että sekä asiakas että ammattihenkilö tietävät, onko kyse:

-ohjauksesta tai neuvonnasta

- palvelutarpeen arvioinnista tai
- palveluita koskevasta päätöksenteosta.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Asiakassuunnitelmaa koskeva sääntely tarvitsee täsmennystä asiakkaan oikeusturvan vahvistamiseksi. Suunnitelmassa tulee määritellä tavoitteiden ja keinojen lisäksi myös konkreettiset palvelut, joilla tuen tarpeisiin vastataan. Velvoite laatia asiakassuunnitelma on muotoiltu liian väljästi, ja sitä tulee täsmentää koskemaan ainakin tilanteita, joissa asiakas tarvitsee jatkuvaa tai useiden palvelujen tukea tai joissa erityislainsäädäntö sitä edellyttää. Erityistä tukea tarvitseville asiakkaille asiakassuunnitelma tulee aina laatia ja tarkistaa säännöllisesti.

Yhden yhteisen asiakassuunnitelman mahdollisuus on kannatettava, mutta sen toteutuminen edellyttää vahvempaa moniammatillista yhteistyötä ja eri palvelujen yhteensovittamista. Asiakastietojen kirjaamista koskeva sääntely tulee ankkuroida selkeästi lainsäädäntöön, ja samalla on säilytettävä asiakkaan osallisuutta ja oikeusturvaa turvaavat keskeiset sisältövaatimukset. Erityisesti vammaisten henkilöiden kohdalla on tärkeää, että tuen tarpeet tunnistetaan riittävän perusteellisesti ja asiakkaan omat näkemykset huomioidaan. Lisäksi omatyöntekijän nimeäminen tulisi turvata laajemmin kaikille sitä tarvitseville asiakkaille.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

-

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Suomen Kuurosoekat ry tuo esiin, että on tärkeää tunnistaa sosiaalityön erityisosaamisen merkitys vammaisten henkilöiden palveluissa. Kuurosokeille ja kuulonäkövammaisille henkilöille tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi vammaispalvelulain mukaisten tuen tarpeiden arviointi, yksilölliset palvelukokonaisuudet ja palvelujen yhteensovittaminen.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Asiakastietojen kirjaamisvelvoitetta ei tule keventää, sillä se on keskeinen asiakkaan ja työntekijän oikeusturvalle, valvonnalle sekä työn vaikuttavuuden arvioinnille. Riittävä kirjaaminen varmistaa myös työn jatkuvuuden ja monialaisen yhteistyön.

Kirjaamisen kehittämistä on tehty pitkään, ja sen keventäminen veisi kehitystä taaksepäin sekä aiheuttaisi lisäkustannuksia tietojärjestelmissä. On tärkeää muistaa, että kirjaaminen on osa asiakastyötä ja tukee asiakkaan tilanteen jäsentämistä.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Suomen Kuurosoekat ry katsoo, että maksujen korotus heikentää paljon palveluja tarvitsevien vammaisten henkilöiden asemaa ja voivat estää välttämättömien palvelujen käytön. Monille vammaisille henkilöille palvelumaksut ovat jatkuvia kustannuksia, ja useiden samanaikaisten palvelujen sekä lääkkeiden, matkojen ja muiden välttämättömien menojen yhteisvaikutus voi muodostua kohtuuttomaksi. Tämä voi johtaa palvelujen käyttämättä jättämiseen ja lisätä myöhemmin raskaampien palvelujen tarvetta.

Ehdotuksessa ei myöskään tarkastella asiakkaiden kokonaismaksurasitusta, vaikka samaan aikaan maksut kasvavat eri osa-alueilla. Vammaisten henkilöiden tarvitsemien palvelujen saanti ei saa

riippua hänen tuloista tai varallisuudestaan. Tulorajat voivat sulkea vammaisia henkilöitä palvelujen ulkopuolelle, mikä vaarantaa yhdenvertaisen oikeuden välttämättömiin palveluihin.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Säästötavoitteet ovat lyhytnäköisiä ja todennäköisesti lisäävät myöhemmin kalliimpien ja raskaampien palvelujen tarvetta. Pitkän aikavälin vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Suomen Kuurosokeat ry:n mielestä esityksen vaikutukset vammaisen henkilön elämään ovat merkittäviä. Uusi vammaispalvelulaki on vahvasti sidoksissa sosiaalihuoltolakiin ja vammaisia henkilöitä on hyvinvointi alueilla ohjattu vammaispalvelulain mukaisista palveluista ensisijaisen lainsäädännön, eli sosiaalihuoltolain piiriin. Samanaikaisesti vammaisjärjestöjen avustuksia on leikattu ja suunnitellaan leikattavan edelleen. Nämä kaikki säästötoimet ja heikennykset kohdistuvat samoihin heikoimmassa asemassa oleviin henkilöihin. Näitä yhteisvaikutuksia ei esityksessä ole huomioitu. Vammaisen henkilön oikeusturvan kannalta merkitykselliset lait, kuten hallintolaki ja yhdenvertaisuuslaki, lisäksi YK-vammaissopimus sekä kohtuulliset mukautukset ovat jääneet arvioimatta valmistelussa.

Kaaja Taru
Suomen Kuurosokeat ry - Vaikuttamisen ja oikeuksienvalvonnan työryhmä